

NÜFUSUMUZ DEĞİŞİYOR

Nüfus konusu ne zaman açılrsa herkesin ilk yanıt aradığı soru “Kaç kişi yiz?” olur. İkinci merak konusuysa “Kaç kişi olacağız?”. Birleşmiş Milletler Nüfus Dairesi’nce yapılan hesaplamalara göre 2005 yılında dünyanın nüfusu 6.464.750.000. Kaç kişi olacağımıza gelince; yapılan öngörülere göre, 2050’de yeryüzünde yaşayan insan sayısı 9.075.903.000 olacak. Yani milyonlarca yıl sonunda eriştiğimiz nüfus, yalnızca 50 yıl içinde % 50 artacak! Bu sayıların biraz daha anlamlı olabilmesi için nereden nereye geldiğimize bakmak da yararlı olabilir. 1700’lerin başında dünyanın nüfusu yaklaşık 600 milyonken, o günlerden bu günlere tam 10 kat artmış. Nüfus artış hızının şaşırtıcılığından dem vurmaya devam edersek; 1927’de 2 milyar olan nüfusun iki katına erişmesi için yalnızca 50 yıl geçmesi gerektiğini görürüz. Ancak, buna 2 milyarın daha eklenmesi için o kadar bile geçmesi gerekmedi; 25 yıl içinde 6 milyarı buldu sayımız. Bunda elbette, dünya nüfusuna her saniye ortalama 3, her gün çeyrek milyon, her yıla yaklaşık 80 milyon insanın eklenmesinin etkisi büyük. Ne var ki, son yıllarda biliminsanları dünyanın “kalabalıklığı”

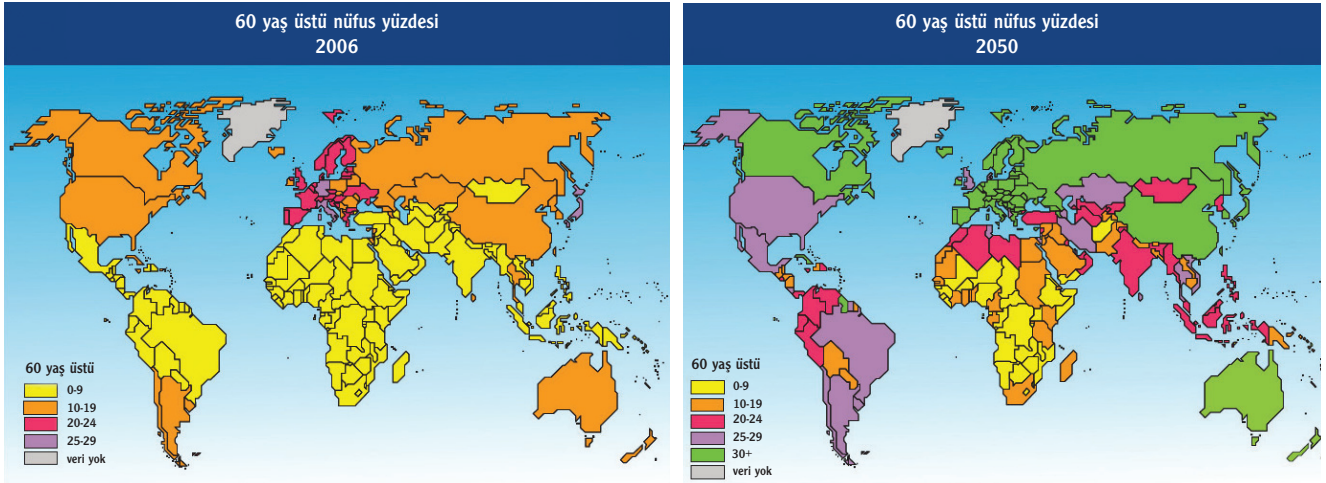
konusunda daha öncekilerden farklı öngörülerde bulunmaya başladılar. Acaba, bizim için bir fırsat mı doğuyor?

Yoksa Düşüyor mu?

Tüm veriler gösteriyor ki, nüfus artış oranında genel olarak bir düşüş eğilimi var. Özellikle gelişmiş ülkelerde doğurganlık oranının düşmesi, yetkililerce neredeyse tehlikeli olarak bile tanımlanmaya başlandı. Bu nedenle, birçok gelişmiş ülkede hükümetler kadınları çocuk doğurmaları için cesaretlendirmek amacıyla birtakım vergi indirimleri ya da parasal destekler sunuyor. Örneğin, Fransa’da üçüncü çocuğunu doğuran kadınlara aylık 1300 \$ vergi indirimini sağlanırken, Polonya’da her yeni bebek için 400 \$’lık ödeme yapılıyor. Singapur’daysa, 28 yaşından önce çocuk sahibi olanlar 13.500 \$’lık vergi indirimini alıyor. En ilginç uygulamalardan biriysen Avustralya’daki “fazladan bebek” kampanyası. Kampanya’da kadınlara bir bebek kendileri, bir bebek eşleri bir bebek de Avustralya için doğurmaları yönünde çağrıda bulunuluyor ve parasal desteklerle çiftler çocuk yapmaya teşvik ediliyor.

Nüfus artışı konusunda bir zamanlar hükümetler çok kaygılıyken, ne oldu da birden tam tersi yönünde cesaretlendirici politikalar uygulanmaya başlandı? Daha çok gelişmiş ülkelerde görülen nüfus artış hızındaki bu ciddi düşüş, her şeyden önce nüfusun yapısını etkiledi elbette. Ekonomik yaşama aktif olarak katılabilir genç nüfus oranı gelişmiş ülkelerde her geçen yıl azalırken, nüfusun ağırlıklı olarak büyük oranını yaşlılar oluşturmaya başladı. Tabii ki bunun çok farklı etkileri olacaktır. Her şeyden önce, tüketim harcamalarını bugünkü düzeyinde tutacak sayıda tüketici olmayacak. Ayrıca, çalışan işgücünde de belli bir oranda azalma olacak ve çalışan sayısı azalacağı için ücretler yükselecek. Ülkeleri korumak için daha az sayıda asker buluncak ve bu ülkeler “saygınlık” kaybına uğrayacak. Biliminsanları bu veriler ışığında, nüfustaki küçük gediğin, ekonomide durgunluğa hatta ciddi ve büyük bir krize yol açabileceğini söylüyorlar.

Aslına bakarsak, nüfusun hiç durmadan artacağını düşünmek biraz hayalcilik olurdu. Eğer kaynakları kısıtlı olan bu gezegen üzerinde uygarlığımızın sürmesini istiyorsak, eninde sonun-

da insanoğlu nüfusunu azaltma eğilimi gösterecekti. Stanford Üniversitesi'nden bir grup araştırmacının yaptığı bir araştırmada, dünyanın kaldırabileceği en uygun nüfus miktarı hesaplanmış. Çağdaş yaşamın gereklerinin yerine getirildiği, yüksek verimlilikte enerji sistemlerinin ve kaynakların kullanıldığı ve varlıkla yoksul arasındaki uçurumun kapanmaya başladığı bir toplum düşünüldüğünde, bu koşullar altında ancak 2 milyar kişinin rahat rahat yaşayabileceğini hesaplamışlar. Bugünkü nüfusumuzun üçte biri. Bütün bunları birer gösterge olarak aldığımızda, nüfus artış oranındaki azalma ya da diğer bir deyişle nüfusta oluşan gedik, doğru yolda olduğumuzu gösteriyor diyebiliriz. Gerçekte, yarım yüzyıl önce nüfusbilimciler insanoğlunun böyle kontrolsüzce çoğalamayacağını fark etmişlerdi. 19. yüzyılda sanayileşmekte olan ülkelerdeki değişimi temel alarak, yüksek doğum ve ölüm oranlarının yerlerini düşük doğum ve ölüm oranlarına bırakacaklarını öngördüler. Sağlık hizmetlerindeki gelişme ve iyileştirmeler, kadınların eğitime daha fazla katılmalarıyla elde ettikleri toplumsal konum ve ekonomik koşullar, doğum oranını azaltırken doğuşta yaşam beklentisini artırıyor. "Nüfus değişimi" adı verilen bu durum, birçok gelişmiş ülkede gerçekleşti bile.

Gelişmiş ülkelerde kırılma noktası, doğurganlık oranının 2,1'e (her çifte ortalama 2,1 çocuk düşmesi) çıkmasıyla yaşandı. Daha sonra bir gerileme dönemine giren doğurganlık oranı, günümüzde İtalya ve İspanya'da 1,28, Polonya ve Kuzey Kore'de 1,25, Japonya'da 1,27, Avustralya'da 1,61'e düştü. Bununla birlikte, bu ülkelerin birço-

ğunda düşük doğum oranlarına karşın nüfustaki azalma 2050'de % 10'un altında kalacak. Bunun nedeniyse, doğuşta yaşam beklentisinin artması ya da bir başka deyişle insan ömrünün uzaması. Ancak, İngiltere ya da Avustralya gibi gelişmiş ve çok fazla göç alan ülkelerin nüfusları için aynı şeyi söylemek zor. Bununla birlikte, dünyanın başka yerlerinde de sayılar ve oranlar hızla düşüyor. Örneğin, Rusya'da ve birçok doğu Avrupa ülkesinde barınma olanaklarının yetersizliği, düşük ücretler ve işsizlik gibi nedenler yüzünden doğurganlık oranının düşük olmasının yanı sıra, doğuşta yaşam beklentisi de kısa. Bu ülkelerden dışarı verilen göç ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği de eklenince, nüfus artışı tersine bir grafik vermeye başlıyor. Rusya'da 1,28'lik doğurganlık oranıyla nüfus her yıl 700.000 kişi kadar azalıyor.

Genel tabloya baktığımızda, 2050'ye gelindiğinde, toplam nüfusun yıllık artış oranının %0,38 olacağı öngörülüyor. Yoksul ülkelerde nüfus % 0,4 oranında artacak, ancak zenginlerin nüfusu 20 yıl boyunca azalacak ve % 0,14'lük bir artış oranı gözlenecek. En gelişmiş 30 ülkenin nüfuslarının 2050'de bugünkünden daha az olacağı düşünülüyor. Örneğin, Japonya'nın % 14, İtalya'nın % 22 ve Rusya Federasyonu'nun % 29 nüfus kaybı yaşayacağı tahmin ediliyor. Bunun tam tersine, yoksul ülkelerde nüfusun, 2050'de 7,7 milyara çıkacağı söyleniyor. Az gelişmiş ülkelerde doğum oranlarının 2030 - 2035'te beklenen düzeye inmesi bekleniyor. Ancak, kimi geri kalmış ülkelerde toplam doğum oranlarının planlanandan yüksek olacağı düşünüldüğünde, 2050'de bir kadına düşen çocuk sa-

yısının hâlâ 2'den fazla olacağı öngörülüyor.

ABD ise, gelişmiş ülkeler arasında bir istisna oluşturuyor. 2,9'luk doğurganlık oranı ve aldığı göçlerle birlikte ABD'de nüfus her yıl % 1 oranında artıyor. Bu hızla devam ederse 2050'ye gelindiğinde ABD'nin nüfusunun % 42 oranında artacağı öngörülüyor. Çin ve Hindistan'dan sonra en kalabalık ülke olan ABD'nin nüfusu böylece 2050'de 420 milyona erişecek ve ufukta bu büyümenin duracağına ilişkin bir işaret görünmüyor.

Zengin ve yoksul ülkeler arasındaki nüfus artış oranlarındaki farklılıklar, nüfus büyüklüğünü ve yaş oranlarını da etkiliyor. Eğer nüfus yavaş artarsa, her yıl doğum oranları ölüm oranlarıyla dengelenir. Yaşlı nüfusta ölüm daha çok olduğundan, farklı yaş gruplarındaki bireylerin sayısı zamanla yaşlılarınkine eşitlenir. Bu da, "yavaş büyüyen nüfus piramidi" denen grafiği oluşturur. Eğer nüfus artışı hızlıysa, her yaş grubu kendisinden yaşlı gruptan daha geniş olur ve "üçgen nüfus piramidini" oluşturur. Bu da aslında, zengin ve yoksul ülkelerdeki insanların yaş grubu yapılarındaki farklılığı ortaya koyuyor.

Zengin ve yoksul ülkelerdeki ölüm oranlarının birbirine yaklaşacağı, aradaki farkın azalacağı söyleniyor. Ancak, bunun için az gelişmiş ülkelerdeki yaşam koşullarının iyileştirilmesi şart. Tüm dünyada ortalama yaşam beklentisi 2000-05 için 65,4 yaş olarak kabul edilirken, 2045-50'de bu, 74,2'ye çıkacak. Elbette zengin ülkelerde bu yaş çoktan yakalandı da geçildi bile. Bu ülkelerde 2000-05 için 76 olan doğuşta yaşam beklentisi 82'ye çıkacak.

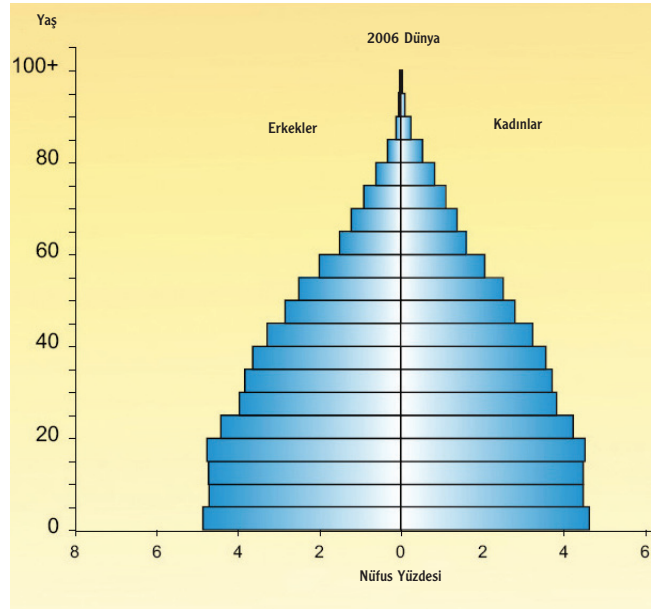
Dengeler Değişiyor

Nüfus değişiminin gözlemlendiği ülkelerde, daha az sayıda bebeğin dünyaya gelmesi ve doğuştan yaşam beklentisinin artması kaçınılmaz olarak genel nüfus içindeki ortalama yaşı da yükseltiyor. Yapılan öngörüler, şu anda 600 milyon kadar olan 60 yaş ve üstü nüfusun 2050'de üç katına çıkacağını gösteriyor. Bu, genel nüfus içinde % 20'lik bir orana karşılık gelirken, nüfus artış hızı düşmekte olan ülkelerde nüfusun % 30 - 40'ının 60 yaş ve üzerindeki insanlardan oluşacağı anlamına geliyor.

Gelişmiş ülkeler için genç nüfusun azlığı birçok sorunu beraberinde getirirken, kimi yararlar da sağlamıyor değil. Gelişmekte olan ülkelerde neredeyse nüfusun yarısını oluşturan 15 yaş altındaki çocuk ve gençler, gelişmiş ülkelerde nüfusun % 20'sinden azını oluşturacak. Genç nüfusun azlığıysa, her şeyden önce eğitim ve diğer destekler için daha az kaynak harcanacağı anlamına geliyor. Bunun yanı sıra, suça yatkınlığın 15 - 30 yaş arasında en yaygın biçimde görüldüğü düşünülürse, suç oranının da düşük olacağı söylenebilir. "Büyümeyen" nüfusun bir diğer üstünlüğüyse yol, bina, okul gibi altyapı gereksiniminin daha az olması ve yeni iş alanları açılması için daha az baskı hissedilmesi biçiminde sıralanabilir. Bununla birlikte birçok Avrupa ülkesinde, işgücü eksikliği çekileceğine ilişkin veriler doğrultusunda verimliliği ve üretkenliği artırmak için çeşitli teşvik ve ödüllendirme sistemleri geliştiriliyor. Ancak meseleye küresel olarak bakıldığında, elbette işgücü eksikliği diye bir sorundan söz edilemez. Birçok Batı Avru-

pa ülkesi ve ABD'de göçmenler işgücüne dahil ediliyor, birçok iş için başka ülkelere fabrikalar kuruluyor; o ülkelerdeki nitelikli ve genç işgücünden yararlanılıyor.

Nüfus değişkenliğinin, emeklilikle ilgili yeni düzenlemeleri de beraberinde getireceği kuşkusuz. Yaşlı nüfus oranı arttıkça, emeklilerin de sayısı artacak. Ne var ki, işgücüne katılan nüfus artmadıkça, artan emekli nüfus için gereken prim miktarı da artacak. Bir başka deyişle, çalışan başına düşen emekli sayısında artış olacak. Bu durum da, gelişmiş ülkelerin emeklilik uygulamalarını ve sosyal güvenlik sistemlerini gözden geçirmelerine yol açıyor. Bunun yanı sıra, doğuştan yaşam beklentisinin artması ve sağlık hizmetlerinin gelişmesi nedeniyle insanların artık 65 yaşında iş göremez durumda olmadıkları gerçeği de biliniyor. Hatta bir kısmı, gerçek değerlerinin çok altında birtakım ücretlerle bazı işlerde ve kamu yararına birtakım işlerde çalışıyorlar. Bu nedenle emeklilikle ilgili yeni düzenlemeler için getirilen öneriler arasında, emeklilik yaşını doldurmuş ve çalışabilecek durumda olanların deneyim ve bilgisinden yararlanmak amacıyla en azından yarı zamanlı olarak çalıştırılabilmesi de bulunuyor. Bununla birlikte, emeklilik yaşının artırılmasının sosyal güvenlik kasasında daha fazla para birikmesi anlamına

gelmesi nedeniyle hükümetler, emeklilik yaşının yükseltilmesine de sıcak bakıyorlar.

Başta çıkılması gereken sorunlar dışında, gelişmiş ülkelerin nüfuslarındaki bu azalma eğiliminin dünyanın geri kalanına faydası büyük. Hızlı nüfus artışının, doğal yaşam alanlarının kaybı, kirlilik ve yüksek düzeyde enerji tüketimi anlamına geldiğini biliyoruz. Bu da, Avrupa ve Asya gibi nüfus yoğunluğu yüksek yerler için daha fazla sorun yaratıyor. Birçok ülke kendi nüfusunu beslemeye yetecek kadar gıda üretmiyor. Bir başka deyişle, öngörülen taşıma kapasitesini çoktan yakaladılar bile. Ayrıca, zengin ülkelerde yaşayanlarla yoksullar arasında doğal kaynaklardan yararlanma ve kaynakların tüketim miktarı da farklı. Örneğin, dünya nüfusunun yalnızca % 4,6'sını barındırdığı halde ABD, doğal kaynakların % 25'ini kullanıyor ve toplam çöp ve atığın % 25-30'unu üretiyor. Ortalama bir Amerikalı, ortalama bir Hintli'ye oranla 50 kat daha fazla çelik, 56 kat enerji, 170 kat yapay kauçuk ve kâğıt, 300 kat da fazla plastik tüketiyor. Her Amerikalı, 5 Kenyalı'nın tükettiği kadar tahıl, 35 Hintli, 150 Bangladeşli ya da 500 Etiyopyalı kadar da enerji tüketiyor. Bu da, gelişmiş ülkelerde nüfus ne kadar az olursa doğal kaynak tüketiminin, biyoçeşitlilik kaybının, kirliliğin ve zenginlerle yoksullar arasındaki uçurumun o kadar az olacağı anlamına gelebilir.

Elif Yılmaz

Bizde Durum Ne?

En son 2000 yılında sayıldık. Buna göre, bu ülkeyi paylaşan tam 67.803.927 kişi vardı. O günden sonra elbette nüfusumuzda birtakım değişiklikler oldu. 2005 yılı tahminlerine göre Türkiye'nin nüfusu 73 milyarı buldu. 1927'de, yapılan nüfus sayımından bugüne nüfusumuz tam 5 kat artmış. Ancak, dünyadaki yaygın eğilime uygun olarak nüfus artış hızı bizde de son 15 yıldır azalma gösteriyor. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler'in yaptığı çalışmalara göre, 2025'te nüfusumuz 90.565.000, 2050'deyse yüz milyar sınırını aşarak 101.208.000'e çıkacak. Nüfus artış oranımızla ilgili öngörülere göre, 2005 - 2010'da bu oran 1,29'a gerilerken düşmeye devam edecek ve 2045 - 2050'de 0, 20 olacak. Nüfus artış hızımız düşerken, doğuştan yaşam beklentimiz artıyor. 1950 - 1955'te bir kişinin ortalama ömrü yaklaşık 43,6

yılken, 2000'lere geldiğimizde 68'e çıkmış. 2045 - 2050 için yapılan öngörülerdeyse, ülkemiz için doğuştan yaşam beklentisi 77,7'ye çıkıyor.

Doğum oranının azalması ve doğuştan yaşam beklentisinin artması, nüfus içindeki yaş oranlarının dağılımını etkileyecek elbette. Artık eskisi gibi genç nüfusa sahip bir ülke olmaktan çıkıyoruz. Bunun olası sonuçlarının başında yaşlı nüfusa yönelik sağlık ve sigorta hizmetlerinin yeniden yapılandırılması ya da gözden geçirilmesi geliyor. Genç nüfusun artış hızının düşmüş olmasıysa, eğitimde daha çok nicilikle ilgilenme döneminin bittiğini ve artık niteliğe de gereken önemin verilebileceğinin bir göstergesi. Nüfus artış verilerine göre, bundan sonra ilköğretime başlayacak çocuk sayısında geçmişe oranla bir artış olmayacağı için, eldeki mevcut okulların iyileştirilmesi ve eğitim kalitesinin yükseltilmesi başlıca hedef haline gelebilir.

Kaynaklar:
Ehrlich P., Ehrlich A. "Population Earth: Enough already?", New Scientist, 30 Eylül 2006
Cohen, J.E., "Human Population: The Next Half Century", Science, 14 Kasım 2003
<http://www.un.org/esa/population/publications/ageing/ageing2006chart.pdf>
<http://www.un.org/popin>